

KITAIBELIA	XIV. évf. 1. szám	pp.: 9–11.	Debrecen 2009
------------	-------------------	------------	---------------

Czimer Gyula barátsága

SZABÓ László Gyula

Pécsi Tudományegyetem TTK, Növényélettani Tanszék, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.
szabol@gamma.ttk.pte.hu

A mi barátságunk úgy született, mint ahogyan a családban az édestestvér. Az édesanyánk a magyar haza növényvilága.

Ez az egymásra találás életem egyik legnagyobb ajándéka. Szívesen és szeretettel emlékezem rá, mivel Ő jobban sietett, ezt nekem kell megtenni.

Különös dolog, de a botanikusok megértik, hogy a „szunnyadó magvak” rejtelve volt az első misztérium, ami kapcsolatunkat kialakította. Minden barátság története önvallomás is. Saját életem fontos állomásait is röviden le kell írnom, mert a személyes emlékek így lesznek az Olvasó számára hitelesek.

Jánossy Andor 1965-ben felvett a tápiószelei Országos Agrobotanikai Intézetbe, a magyar mezőgazdasági botanika, a fajtaszisztematika és fenőkológia máig is pótolhatatlan tudósa, Mándy György javaslatára. Mándy professzornak Sárkány Sándor, az ELTE Alkalmazott Növényteni és Szövetfejlődéstani Tanszékének neves professzora ajánlott. (Később nála készítettem doktori dolgozatomat a cserszömörce csíranövény szekréciós szöveiteinek kialakulásáról).

E sorsdöntő lépés vezetett engem a magvak életének tanulmányozásához. Igyekeztem megismerni a magbiológia morfológiai és élettani alapjait. Ehhez kitűnő iskola volt az a tápiószelei környezet, ahol Mándy Györgyön és Jánossy Andoron kívül Boros Ádámától, Komlóssy György növénypatológustól, Schmidt Gabriella magfiziológustól, Pozsár Béla növényi biokémikustól rengeteget tanulhattam. A kultúrnövények gazdag gyűjteménye tette lehetővé a hazai szántóföldi mag-génbank kialakítását. A magvak tartós tárolása egyáltalán nem egyszerű feladat. Hamar felismertem, hogy a magvak nyugalmi állapotának és csírázásának tanulmányozása igen összetett és izgalmas téma. Arra is rájöttem, hogy a hatalmas külföldi szakirodalom mellett bő tapasztalattal rendelkeznek a hazai kutatók is. Sokat búvárokodtam az akkori Országos Vetőmag Felügyelőség Kis Rókus utcai központjában, rendszeresen részt vettem a Botanikai Szakosztály ülésein és közvetlen főnököm, Mándy professzor biztatására kisebb-nagyobb publikációkat írtam.

Nagy szerencse, hogy a felsorolt egyéniségek mind nyitottak voltak, minden tudásukat átadták, nem ismertem közülük titkolózó természetűt. Biztattak arra, hogy utazzam be az ország vetőmagvizsgáló, nemesítő és oktatási intézményeit. Éltem a lehetőséggel. Így alkalmam nyílt arra, hogy megismerjem Zsák Zoltán és Schermann Szilárd maggyűjteményét a Degen Árpád által híressé vált vetőmagvizsgáló intézetben (Barthodeiszky András és Erdős Péter önzetlen segítségével), hogy betekintést nyerjek a Növénytár gyűjteményébe, ahol rendszeresen konzultálhattam Újhelyi Józseffel, a citotaxonómia egyik hazai úttörőjével, ahol megismerhettem Csapody Verát (aki külön részemre lefestette a tápiószelei gyűjteménybe telepített, tótkomlósi házi kertből kiásott, oda telepített jőféle sáfrányt; ez a *Crocus sativus* akvarell ma is „társam” pécsi lakásom falán).

Később szoros barátság és munkakapcsolat alakult ki Priszter Szaniszlóval, aki bevont a kultúrflóra szerkesztés nehéz, de szép munkájába. Megismerhettem Vajda Lászlót, Bohus Gábort, Fekete Gábort (akkor még kék köpenyben tanulmányozta és rendezte a herbáriumot a növénytárban), Allodiatorisz Irmát. Azért a magvak, a magvak... igazán ők kötöttek le. Tudatlan magabiztossággal tervbe vettem, hogy megszervezem a magvak biológiájáról szóló könyv összeállítását. Más is megtehetette volna, de senki sem állt útjába a nagyszabású tervnek. Mándy György emlékének ajánlva 1980-ban az Akadémiai Kiadó kiadta a „A magbiológia alapjai” c. közös munkánkat. A szerzők egyike *Czimer Gyula* volt.

Közleményekből már ismertem nevét, őt tartottuk a „keménymagvak” mindentudójának. Kandidátusi értekezését Terpó András aspiránsi témavezetésével 1970-ben védte meg „A növényi magvak keményhéjúsága és annak mértékét befolyásoló ökológiai tényezők” címmel. Terpó professzor széles látóköre nagy segítség volt, de az akkori mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola Növényteni és Növényélettani Tanszéke fiatal docensének nem nagyon kellett segíteni. Igényes és modern szemléletű vizsgálati elemzéseket végzett és sorban publikált a témába vágó szakcikkeket (1963-ban az „Óvári” lucerna keményhéjúságáról és egyedfejlődéséről, 1965-től 1970-ig főleg az aranka keményhéjúságáról, csírázásáról és herbicid-rezisztenciájáról, továbbá a szarvaskerep, a tövises iglice és a fehér somkóró keményhéjúságáról. A csírázási jellemzéseken kívül a kialakuló állományok ökofiziológiai-biometriai értékelését is elvégezte.

Mindaddig ilyen jellegű, összetett vizsgálatokat hazánkban nem végeztek. Mint később Tőle megtudtam, akkori tanszékvezetője, Márton Géza professzor (alkutató, aki fiatal korában majdnem pápa lett, aztán mégis munkásórré „alakult”..., de a légynek sem ártott, minden tehetséges embert felkarolt...) nagy becsben tartotta.

Az 1970-es évek végén személyesen megismerhettem. Felkértem, hogy írja meg a magbiológia könyvbe a keményhjúsról szóló fejezetet. Találkoztunk és „felfedeztük” egymást. A somkóró és az aranka mag különös természete hozott minket össze. A fejezetet megírta és megjelent a könyv. Szerencsések voltunk, mert képesek voltunk egymást lelkesíteni. Abban az időben, Jánossy Andor patronálásával módomban volt Öt javasolni a „Magyarország Kultúrlórája” akadémiai monográfia-sorozat (éppen idén, 2009-ben 50 éves!) szerkesztőbizottságába. A magbiológia könyvünkkel egy időben, 1980-ban jelent meg főszerzőségében a 46. monográfiafüzet „A somkóró – *Melilotus Mill.*” (III/4., Akadémiai Kiadó, Budapest). Czímber Gyula máig is időálló monográfiát írt arról a növényről, ami engem már szinte iskoláskoromtól kezdve érdekelt (alkalmam volt állatorvosi környezetben vakációzni, és tartósan megmaradt emlékezetemben, amikor a somkóró-mérgezés egy tehén elvérzését okozta...): a somkóró véralvadást gátló és allelopátiát előidéző kumarinokban különösen gazdag, és a magjára a keményhjúsrág jellemző!

Közben, már 1974-től rendszeres tanulmányokat készít Précsényi István professzor közreműködésével. Kutatói és baráti kapcsolat alakult ki közöttünk is. Főként az Óvárhoz közeli, bábolnai nagyüzemi táblakon elvetett kukoricahibridek monokultúráit jellemezték növekedés-analízissel, ugyanígy vizsgálták a köles, a fenyércirok és szőrös disznóparéj terjedését (1974-1979). A vizsgálatok kiterjedtek továbbá somkóró fajok, cukorrépa-fajták és a tarlórépa növekedés-analízisére (1980-1985). Ilyen részletes biometriai és produktíobiológiai analízisek kultúrnövény-gyomnövény összefüggésben teljesen új szemléletet honosítottak meg. A kultúrlóráirást sem hagyta abba, 1982-ben megjelent az 51. monográfia-füzet, „A kerti zsáza – *Lepidium sativum*” (VI/7., Akadémiai Kiadó, Budapest). A hasznos, vitaminpótló zöldségnövény frissen igen jó ízű. Ennek kapcsán meg kell említeni, hogy gyakran mesélt nagyobb, kaukázusi tanulmányútról. Mivel oroszul kiválóan tudott, az ott élő emberek szeretettel fogadták, ellátták finom fűszerekkel, gyümölcsökkel. A népi növényismeret sokra értékelt és ismereteit az oktatásban kamatoztatta. Élete végéig kapcsolatban volt az ökológiai szemléletű növénytermesztés szakembereivel, számos külföldi konferencián is részt vevő.

Az 1980-as években Márton Géza professzor – Czímber Gyula docens javaslatára – lehetővé tette, hogy hazánk egyik kiemelkedő etnobotanikusa, Kóczián Géza (1942-1987) nagyatádi gyógyszerész a mosonmagyaróvári karra nyújtsa be máig is egyedülállóan értékes doktori dolgozatát „A hagyományos parasztagdálkodás természet, a gyűjtögető gazdálkodás vad növényfajainak etnobotanikai értékelése” címmel (1985, Mosonmagyaróvár). Így történhetett meg, hogy az óvári gazdák fellegvárában növénytanból doktorálhatott okleveles gyógyszerész! Ehhez olyan szemléletű emberre volt szükség, mint Czímber Gyula! Azóta sem született ilyen nagy terjedelmű (1050 oldalas) etnobotanikai disszertáció Magyarországon! Érdekesség kedvéért említem meg, hogy Kóczián Géza – akinek édesapja, Dezső bácsi okleveles debreceni gazdász és okleveles gyógyszerész is volt - jól ismerte az akkor már idősödő Dohy Jánost, Czímber Gyula egyik példaképét, aki az egyetemen mint botanika-professzor nagy hatást gyakorolt rá. Ismeretes, hogy Dohy Jánost a forradalomban tanúsított embermentő tevékenysége miatt később meghurcolták. Egy ideig Nagyatádon élt, baráti kapcsolatot tartva a Kóczián-családdal.

Személyemhez kapcsolódik, hogy Czímber professzor, mint az egyetemi rangra emelkedett mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola új tanszékvezetője – barátságunk jeleként – olyan megbízásra terjesztett elő, ami számomra különösen nagy kitüntetést jelentett. Az állami vizsgáztató bizottság tagjává választott a Kar vezetősége. A rendszeres rektori, ill. dékáni felkéréseknek 2003-ig, közel 20 évig tettem eleget, miközben sok kiváló egyetemi oktatóval ismerkedhettem meg. Javaslatára, 1989-ben a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium címzetes egyetemi docensi elismerésben, 1993-ban pedig a Pannon Agrártudományi Egyetem rektora (a közelmúltban elhunyt Sáringi Gyula akadémikus) címzetes egyetemi tanári elismerésben részesített. Az 1995-ös évektől az államvizsgák előtt a mosonmagyaróvári öreg katolikus templomban Sáringi rektor javaslatára ökomenikus istentisztelettel kezdődött az államvizsgaidőszak. Nem kis büszkeséggel dicsekedtem Pécsen Borhidi Attilának, az akkori dékánnak, hogy „Bezzeg Óváron, nyugati egyetemünkön már bevezették az egyetemi istentiszteletet!” (Pécsen azóta sincs ilyesmi!). Czímber professzor talán túlságosan is megbecsült. Javaslatára 2001-ben „Kitáibél Pál” emlékéremben részesültem a biológiai tanulmányi versenyt segítő munkámért, ugyanebben az évben az oktatást segítő munkám elismeréseként az „Óvár Emlékem I. fokozata” kitüntetést is megkaptam.

Kutató munkája a keményhjúsrág magvak „zárt világá”-val kezdődött, majd eljutott a kultúrnövények és gyomnövények produktíobiológiai megismeréséig, végül pályája kicsúcsosodott a szegetális gyomvegetáció mélyreható tanulmányozásával. Az utóbbi témához tehetséges fiatal tanítványok csatlakoztak. Ő boldogan és

szívesen adta át tudását, sokoldalú gyakorlati szemléletét. Különösen büszke volt az óváriak Pinke Gyulájára és mi pécsi Pál Róbertünkre. Utóbbi kollégám óvári agrármérnöki diplomadolgozatát annak idején szerencsém volt bírálni. Már akkor tudtam, hogy mint lelkes Kitaibel-versenyos tanítványok sok örömet okoztak Mesterüknek, aki a soproni biológia tanár és botanikus lokálpatrióta Andrassy Péter mellett a legtöbbet tette a hazai biológiai érdeklődésű tehetséges fiatalok felkarolásában. Tanítványaival és számos diplomadolgozójával együtt főként a Szigetköz gyomnövényzetét tanulmányozta. Egyik dolgozatának dedikációján ez áll: „Gumicsizmás napon”. Hihetetlen erővel és szívóssággal járta be a sáros szántóföldeket, s öröm volt számára, ha olyan fajra bukkant, ami már védelemre szorul. Kedvence volt a konkoly.

Eközben néhai Varga János (korábbi rektor, éles elméjű és néha csípős szavú ember, a növénytermesztés professzora) társszerzőségében 1999-ben megjelent „A rozsnok – Bromus L.” kultúrflóra-monográfiája (68. füzet, VIII/4., Akadémiai Kiadó, Budapest).

Czimber Gyula szűkebb hazáját nagyon szerette. Óvár és a Szigetköz volt a mindene. Büszke volt mostani, pécsi rektorunkra, Gábrriel Róbert neurobiológusra, aki Mosonmagyaróvárról származik és akinek édesanyja a növénytermesztési tanszéken dolgozott asszisztensként. „A Gábrriel-pékséget még ma is emlegetik...ott készítették a legjobb mindennapi kenyeret, péksüteményeket” – emlegette.

A Szigetköz szeretete annyira kihatott környezetére, hogy a pécsi botanikai tanszék jelenlegi „zongorista-professzora”, Kevey Balázs hosszú éveken át (kb. 10 évig), tavasztól nyár közepéig ott kutatott. Amikor Pécsről „eltűnt”, akkor tudtuk, hogy Czimber Gyula biztatására a Szigetközben végzi cönológiai felvételeit. Olyan tartamvizsgálatot végzett, ami párját ritkítja még világvonatkozásban is. Az óvári agrobotanikus kertben kapott ingyen szállást egy kicsiny, összkomfortos szobácskában. Néha, ha volt rá idő (túl rossz volt az idő!) élvezhette a Czimber-család vendégszeretétét. Nem kis büszkeséggel írhatom, hogy Kevey Balázs (akit ebben az évben, 2009-ben neveztek ki egyetemi tanárrá) a Czimber-tanszéken címzetes egyetemi docens lett. Ez a címe elévülhetetlen, akárcsak az én címzetes professzori „rangom”.

Mosonmagyaróvár és Pécs kapcsolata Czimber Gyula közvetítésével élénk volt. A herbológiában Tőle tanultunk legtöbbet. Rá mindig lehetett számítani opponensi felkérésekben. Allelopátiáról szóló akadémiai doktori értekezésem egyik opponense is Ő volt 2000-ben.

A személyes élményeket a Czimber-család kedves és vidám vendégszeretete teszi emlékezetessé. Ebben drága, szeretett Felesége Zsófi éppen úgy társa volt, mint mindenben. Lányukról, Mártiról meséltek, aki messze került, de az unokák boldogságot hoztak, amikor itthon vagy Németországban került sor a családi összejövetelre. A papa, Czimber Gyula édesapja, a hajdani kántortanító nagy kort ért meg, jó egészségnek örvendett. Biciklivel közlekedett még idős korában is (Óváron mindenki kerékpározik), de közben itt-ott megivott egy-egy fröccsöt. Előfordult, hogy a végén ő „vitte” a biciklit. Gyuszkó, az állatorvos fia még nekem is hasznos tanácsokat adott, amikor fekete macskánk, a sánta Szamóca krónikus székrekedésben szenvedett. A kis ambulanciát az óvári lakás udvarán építették fel. Sokat dolgozott érte két kezével is. A professzor úr büszkén mutatta a tiszta és csinos rendelőt.

Az emlékek gyakran megrohannak és mindent magam előtt látok. Czimber Gyula kedves, huncut mosolyával megmarad nekem is. Gyarapítja a Nagyok számát, akiket szerencsém volt megismerni! Csak a majdnem kész lóbab kultúrflórát tudjuk beadni helyette, ehhez kérem a Mindenható segítségét!